

הרב שי לוי

הפרשת הלה בעיסה

שיועדה לכמה אנשים

שאלה

אישה הלשה שני קילו של בצק, ובשעת הלישה היא מסופקת אם תחלק חצי מכמות הבצק לשכנתה באופן שלאף אחת לא תהיה עיסה עם שיעור חלה, האם יש לה להפריש חלה בברכה?
וכן מה הדין במקרה שבשעת הלישה של העיסה היה בדעתה לחלק הבצק, ולאחר מכן נמלכה וחיברה את העיסות לעיסה אחת בעבורה?

א. הקדמה – העושה עיסה על מנת לחלק

מובא בירושלמי (חלה פ"א, ה"ה) בשם ר' יוחנן שהעושה עיסה על מנת לחלקה כשהיא בצק, פטורה מן החלה. הרמב"ם¹ פסק כר' יוחנן, וכן כתבו רוב הראשונים, מלבד הראב"ד² שכתב שחוששים אנו שמא הרוצה לחלק את העיסה יימלך ולא יחלק, ולכן חייב מלכתחילה בחלה אף כשרוצה לחלקה.³
ה'שלחן ערוך'⁴ פסק כדעת הרמב"ם ורוב הראשונים. אמנם האחרונים נחלקו מהי החלוקה שבגינה העיסה פטורה מהפרשה.⁵

1. רמב"ם, הל' ביכורים פ"ו ה"ט.

2. ראב"ד, לרמב"ם שם.

3. ראה לקמן (סעיף ג, 2) בהרחבה ביחס למחלוקתם.

4. שו"ע, יו"ד סי' שכו סעי' ב.

5. בהסבר דין הלש עיסה על מנת לחלקה בצק, מצינו כמה פירושים: א. לדעת הב"ח, יו"ד סי' אות ב, והלבוש, סי' שכו ס"ק ב, אם רוצה לחלק את הבצק לאנשים רבים דינו כעושה לחלק ופטור, אבל לעצמו (ונראה שאף לבני ביתו) חייב. ב. בדברי חמודות, הל' חלה אות כ, כתב שאם מחלק בין האפיות, חלקן אופה בזמן מסוים וחלקן בזמן אחר, דינו כעושה לחלק ופטור, אבל אם אופה מיד זו אחרי זו חייב. ג. בתשובת בית אפרים, יו"ד סי' סט, כתב שדווקא אם דעתו לחלק את הבצק באופן שלא יבוא אח"כ לידי צירוף לעולם, אבל אם דעתו לצרפו אח"כ בשעת אפייה או בסל – חייב. ד. החזו"א, ליקוטים לזרעים סי' ב' ס"ק ג, כתב שדווקא אם דעתו לחלק הבצק לכמה חלקים ולהקפיד על תערובתם לאחר החלוקה, כגון שדעתו לאפות מעט בשמן ומעט בביצים ומקפיד שלא יתערבו, במקרה כזה דינו כעושה לחלק. וראה פת"ש, יו"ד סי' שכו ס"ק ב; דרך אמונה, הל' ביכורים פ"ו, ס"ק קסב; הלכות הארץ, עמ' 110.

ב. הלש עיסה ומסתפק אם יחלקה:

1. הדין בנחתום

מובא במשנה (חלה פ"א מ"ז):

נחתום שעשה שאור לחלק חייב בחלה. נשים שנתנו לנחתום לעשות להן שאור אם אין בשל אחת מהן כשיעור פטורה מן החלה. בירושלמי (חלה פ"א ה"ה) הסביר ר' יוחנן שדווקא נחתום שעשה עיסה על מנת לחלקה חייב בחלה, אבל אישה העושה עיסה על מנת לחלק הבצק פטורה מחלה. והוסיף להסביר מדוע הנחתום חייב:

נחתום, לא בדעתו הדבר תלוי אלא בדעת הלקוחות הדבר תלוי, שמא ימצא לקוחות והוא חוזר ועושה אותה עיסה.

שני הסברים נאמרו ביחס לטעמו של ר' יוחנן. לדעת הרמב"ם⁶ הנחתום חייב בהפרשה מפני שאם לא ימצא מי שיקנה ממנו את השאור, יעשה הוא עיסה אחת ויאפנה, וממילא יתחייב בחלה, וכן כתבו רשב"א⁷, תשב"ץ⁸ והרע"ב⁹.

הר"ש והרא"ש¹⁰ הסבירו שחיוב ההפרשה נובע מכך שיייתכן שהנחתום ימצא לקוחות שירצו לקנות את כל העיסה, ולכן שוב לא יחלק את העיסה וחייב בהפרשה.¹¹ כן כתבו הרמב"ן¹², אור זרוע¹³ והסמ"ג¹⁴ לשני הפירושים הללו, הנחתום מפריש חלה אע"פ שאין הוא יודע אם בסופו של דבר יחלק את העיסה או יאפה את כולה כאחת. אמנם יש לציין שהחידוש בנחתום שחייב להפריש גדול יותר מאישה המסופקת אם תחלק את העיסה, מפני שכוונת הנחתום עוד בשעת הלישה לחלק את עיסתו, ולכן חל עליו הפטור של 'לש על מנת לחלק', ואף על פי כן חויב להפריש בגלל האפשרות העתידית שיאפה את העיסה כאחת. לעומת זאת במקרה שלנו אין האישה יודעת בבירור אם תחלק את העיסה, ולכן עדיין לא חל עליה הפטור, וממילא יש יותר מקום לחייבה בהפרשה.

2. רמת החיוב

לגבי רמת החיוב בחלת הנחתום, אם היא מדאורייתא או מדרבנן, נחלקו הראשונים. מהירושלמי ניתן להבין שחיוב הנחתום הוא רק מדרבנן, מפני שטעם החיוב הוא שמא יימלך לעשות עיסה ע"פ בקשת הלקוחות, וחשש מהסוג הזה מצוי לרוב באיסורי דרבנן,

6. פיה"מ לרמב"ם, חלה פ"א מ"ז.
7. רשב"א, פסקי חלה שער ב פרק י.
8. תשב"ץ, ח"ב סי' רצא.
9. רע"ב, למשנה שם.
10. הר"ש והרא"ש, בפירושם למשנה חלה פ"א מ"ז.
11. הב"י, יו"ד ס' שכו, כתב שיייתכן שהסברים השונים נובעים מגרסה שונה בירושלמי. וכתב בחלת לחם, סי' ה ס"ק לד, שאע"פ שהשו"ע הביא בהלכה רק את הסבר הרמב"ם, מ"מ שני הטעמים נכונים לדינא, ואף במקום שבו יש רק חשש אחד, יש להפריש.
12. רמב"ן, הל' חלה סי' כו סעי' ב.
13. אור זרוע, הל' חלה ס' רכא.
14. סמ"ג, סי' קמא (מהד' שלזינגר, עמ' קכד).

כך משמע מפירוש הר"ש¹⁵ אמנם מהרמב"ם בפירוש המשנה¹⁶ משמע שהחיוב הוא מדאורייתא, משום שבדעתו של הנחתום לאפות בעצמו את העיסה אם לא ימצא מי שיקנה, והשווה זאת הרמב"ם למה שנאמר במשנה לעיל (שם מ"ו) שאם עשאה למכור בשוק חייב, ופירש שם באופן דומה שדעת המוכר 'שאם לא ימכרו – יאכלם הוא'. כן כתבו המהר"ם שי"ק¹⁷ והיטיב להסביר זאת הגר"ח סולובייצ'יק (הל' ביכורים פ"ו הי"ט):

דנחתום דעתו מעיקרא על ב' הדברים, או לחלקה או לעשותה פת, וחייבת עיסתו מדאורייתא בחלה, דהרי דעתו היתה לכתחלה גם לעשותה פת, משא"כ באשה דעתה מבוררת לכתחלה רק לחלקה.

הסבר נוסף לחיוב הנחתום מובא ב'חזון איש'¹⁸ הסובר גם הוא שחיוב נחתום הוא מדאורייתא, אלא שטעמו מעט שונה: 'שכל שאין עתיד מבורר של פטור, פתיכי בו צד חיוב וזה מחייב מן התורה'. לדעתו, כשמגלגל העיסה בסתמא חייב, אע"פ שאין דעת הנחתום על עשיית הפת, אך כל עוד מונחת אפשרות חיוב כלשהי בעתיד, ישנו חיוב דאורייתא.

3. מסקנה

בין לסוברים שחייב מדרבנן בין לסוברים שחייב מדאורייתא, מוכח שאע"פ שבשעת הגלגול ישנו ספק אם יחלק הבצק, חייב להפריש חלה בברכה, דלא גרע מנחתום שחויב להפריש, אע"פ שהפרשתו העתידית מוטלת בספק. וכך יהיה הדין באישה המסופקת בשעת הגלגול אם תחלק את העיסה או שתאפה את כולה, ולכן חייבת בהפרשת חלה בברכה כנחתום.

ג. דעתו לחלק בשעת הגלגול ונמלך לאפות כאחד

1. פטור בשעת החובה

מובא במשנה (חלה פ"ג מ"ג):

הקדישה עיסתה עד שלא גילגלה ופדאתה חייבת, משגילגלה ופדאתה חייבת. הקדישתה עד שלא גלגלה וגלגלה הגזבר ואחר כך פדאתה פטורה שבשעת חובתה היתה פטורה.

השעה שבה מתחייבת העיסה בחלה היא שעת גלגול העיסה,¹⁹ ובמשנה מבואר שחיוב החלה תלוי בהגדרת העיסה בזמן גלגולה. אם בזמן הגלגול הייתה ברשות שאינה

15. ר"ש, חלה פ"א מ"ה, וזו לשונו שם: 'לא גזר ר' יוחנן דלמא מימלך אלא בנחתום משום דתלוי בדעת לקוחות', ופשט לשונו מורה שזוהי גזרה מדרבנן ולא חיוב דאורייתא; ועי' ספר חלה כהלכתה (בראך), עמ' קנט.

16. פיהמ"ש לרמב"ם, חלה פ"א מ"ז.

17. אמנם שם כתב כן אף בדעת הר"ש, אבל לענ"ד נראה מפשט דברי הר"ש שהנחתום חייב מדרבנן, כמו שהובא בהערה 16.

18. חזו"א, ליקוטים, ס' ב ס"ק ב.

19. חלה פ"ג מ"א.

מחויבת בחלה, כגון הקדש, פטורה העיסה, אף שלאחר זמן נפדתה והייתה ברשות החייבת בחלה. לפי העיקרון במשנה, במקרה שלנו כשלוש עיסה ודעתו הייתה לחלקה בעודה בצק, אע"פ שנמלך לאחר מכן ואפה אותה יחד, יש לומר שפטור מחלה, מפני שבשעת הגלגול היה פטור מהפרשה. ואע"פ שהוא נמלך בדעתו, לא גרע מעיסה שהייתה בידי הקדש או נכרי ולאחר הגלגול פדאה או קנאה, שפטורה מחלה. דוגמה למקרה הפוך מובאת ברמ"א²⁰ ומקורו בטור (יו"ד ס' שכו) שכתב:

אבל אם לא היה בדעתו לחלקה וחלקה אח"כ, נראה שהוא חייב אפי' לא הוסיף על כל אחד ואחד שכיון שהיה בו כשיעור נתחייב אע"פ שחלקה אח"כ... הטור והרמ"א עסקו במקרה שבו בשעת החיוב היה בעיסה שיעור חלה ולא היה בדעתו לחלקה, ולבסוף נמלך וחלקה, ופסקו שהעיסה חייבת בחלה, ואין באפשרותו להפקיע את החיוב אע"פ שדעתו לחלקה. ולכאורה הוא הדין במקרה ההפוך הנ"ל שבשעת הגלגול היה בדעתו לחלקה, לא תועיל כל מחשבה מחייבת אחרת לאחר מכן, ולעולם הולכים אחר מחשבתו בשעת הגלגול.²¹ וביחס לנידון שלנו, פסק המהר"ם שי"ק (דרך ימה, ס' ג):

כל שדעת עושה העיסה היה בשעת הגלגול לחלק, כבר נפטרה וכאילו הורמה חלתה ושוב לא יתחייב לעולם אפי' אם יצטרף אח"כ שלא לחלק עוד, והוא הדין אם נמלך שלא לחלק, ולעשותו פת שלימה לא יתחייב כל שדעתו היה בשעת הגלגול לחלקם בצק. וכעין זה פירש ה'הון עשיר' על המשנה בחלה.²²

2. דעת הרמב"ם

הרמב"ם והראב"ד חלקו בשתי הלכות בנושא זה.

מובא ברמב"ם²³ (הל' ביכורים פ"ז ה"ט):

שני ישראלים שעשו כך,²⁴ וחזר כל אחד אחר שחלקו והוסיף על חלקו עד שהשלימו לשיעור הרי זו פטורה, שכבר היתה לה שעת חובה והן היו פטורין באותה שעה מפני שעשאוה לחלק... הראב"ד חלק על דברי הרמב"ם וכתב:

מה בין זה לעושה עיסתו קבין והשיכן או שצרפן בסל, ואע"פ שראה כן בירוש' אין השכל נותן לסמוך עליו. ולדעתו אין משמעות לכך שבשעת החובה היו פטורים, שמכיוון שהוסיפו על העיסה והשלימו את שיעורה, הרי היא חייבת בחלה, והרי זה דומה ללוקח עיסות קטנות ומצרפן

20. רמ"א, יו"ד ס' שכו סעי' ד.
21. וראה להלן מה שכתב הרמב"ן על משנה זו.
22. הון עשיר, חלה פ"א מ"ז.
23. וכ"פ השו"ע, יו"ד ס' שכו סעי' ד.
24. שעשו עיסה כשיעור וחילקה, כמבואר ברמב"ם, הל' ביכורים פ"ז ה"ח.

לעיסה אחת גדולה, שלכולי עלמא חייבת העיסה בחלה.²⁵ ה'כסף משנה'²⁶ כתב שיש ליישב את הירושלמי, והסביר שבעושה עיסתו קבין והשיכן, לא הייתה עדיין שעת חובה לעיסה משום שמעולם לא הגיעה לכלל שיעור המחייבה בחלה, ולכן בהצטרף כל החלקים העיסה חייבת, ואילו המקרה בהלכה זו דומה למקדיש בשעת גלגול כמובא לעיל, שכל שבשעת החובה העיסה נפטרה, אין היא חוזרת עוד להתחייב.²⁷ ולכן אפילו אם יוסיפו לעיסה זו, שנפטרה וחולקה, עיסה עם פוטנציאל חיוב, לא יהיה כאן חיוב חלה אלא תערובת של פטור וחיוב.

עוד פסק הרמב"ם (הל' ביכורים פ"ו הי"ט) כלשון ר' יוחנן בירושלמי: 'העושה עיסה לחלקה בצק – פטורה'.²⁸ הראב"ד השיג עליו גם בהלכה זו מסיפור המובא בירושלמי²⁹ על אישה שרצתה להכין עיסת אטריות³⁰ הפטורה מחלה, ולאפות חלק קטן פחות מכשיעור ללא הפרשה, ונענתה שחייבת להפריש שמא תימלך לאפות את כל העיסה. ומסיפור זה הוכיח הראב"ד שחוששים שמא תימלך, ולכן אע"פ שלש על מנת לחלק, אנו חוששים שמא יימלך לבסוף ויאפה יחד,³¹ ולכן בין נחתום בין אדם פרטי – חייבים בחלה אף שדעתם לחלק הבצק.³² בחידושויו על הלכה זו ביאר הגר"ח סולובייצ'יק את מחלוקתם בשתי ההלכות הללו. וכן כתב בהסברת דעת הראב"ד:

דלא נאמר הך דינא דפטור של שעת חובתה פוטרה לעולם, אלא במידי דיש בו דין פטור בהחפצא, כמו נכרי והקדש וכדומה, מה שאין כן בחסרון שיעורים, דעצם החפצא לית ביה שום צד פטור, ורק חסרון שיעור בלבד, בזה לא חייל בה שום דין הפקעה מחובת חלה... ושפיר חוזרת ומתחייבת בהשלמת שיעורה.

25. ראה עוד בערוה"ש, יו"ד סי' שכו סעי' יב-יג, שתמה על הירושלמי הזה ועל דברי הרמב"ם והכס"מ, ונדחק להעמיד את דברי הירושלמי באופן אחר.

26. כס"מ, לרמב"ם, הל' ביכורים פ"ז ה"ח.

27. כ"כ המהר"י קורקוס. ובפירוש הון עשיר, חלה פ"א מ"ז, חידש אף יותר מזה וכתב: 'וכן יהיה הדין במי שלש פחות מכשיעור ולא היה בדעתו ללוש יותר, ואח"כ לש עיסה אחרת פחותה מכשיעור, שאינם מצטרפים ע"י נשיכה או צירוף סל להתחייב, כי מכיוון שנתגלגלה הראשונה קודם שעלה בדעתו לצרף לה עיסה אחרת, כבר נפטרה ותו לא אתיא לידי חיוב'. ועל עיקרון זה חלקו המהר"י קורקוס והכס"מ וסברו שאם הוסיפו על עיסה פחותה מכשיעור, הרי היא חייבת, מפני שלא היה בעיסה זו חיוב כלל וממילא אינה פטורה.

28. וכ"פ בשו"ע, יו"ד סי' שכו סעי' ב.

29. ירושלמי חלה פ"א ה"ד.

30. עיסת אטריות היא עיסה מבושלת.

31. נראה מדבריו שבאדם פרטי החיוב להפריש הוא מדרבנן, וכ"כ הגר"ח על הרמב"ם.

32. והוסיף שאע"פ שהרמב"ם פסק כר' יוחנן בירושלמי, מ"מ ר"ל שם חלק עליו, ויש לפסוק כדעתו בגלל הסיפור הנ"ל המוכיח שחוששים שמא תימלך. ותמה עליו הכס"מ כיצד פסק כר"ל לגבי ר' יוחנן. ועוד כתב שניתן להסביר את הסיפור בירושלמי שבהתחלה האישה רצתה לעשות את כל העיסה אטריות, ולאחר מכן נמלכה ולקחה חלק קטן מהעיסה כדי לאפותה ואע"פ שבמה שלקחה לא היה שיעור חיוב חלה, אסר לה שם לאכול ללא הפרשה כיוון שראינו שכבר נמלכה על מעט מהעיסה ויש חשש שתימלך על כל העיסה, ולא דומה לכאן. וסיים: 'ואפי' אי לא הוה ידעינן לתרוצי מתניתין, לא שבקינן ר' יוחנן ועבדינן כר"ל, וכל שכן דמתניתין דייקא כר' יוחנן'.

לפי דבריו ניתן להסביר את שתי השגותיו של הראב"ד. פטור הלש על מנת לחלק נובע מחיסרון בשיעור העיסה המחויבת בחלה, ולפי דברי הגר"ח סולובייצ'יק אין זה כלל חיסרון מהותי המייצר הפקעה אלא חיסרון צדדי, וניתן להתגבר עליו כשנוצרת עיסה בשיעור המתאים. לכן חלק הראב"ד על הרמב"ם במקרה שחילק עיסה והוסיף על שיעורה וכתב שחייבת העיסה, וכן בפטור על מנת לחלק. ובדעת הרמב"ם בשתי הלכות אלו כתב הגר"ח:

כיון דחשב עליה שבשעת חלות דין לחם שבה תהא פטורה ממילא מיפטרא גם מהשתא... ונמצא דמחשבת לחלקה הוא רק גורם למיחל בה דין פטור ע"י מחשבת פטור של שעת לחם, אבל לא דחסר בה מהשתא דין שיעורין המחייב בחלה, אשר ע"כ שפיר מיקריא שעת חובתה ומחשבת פטור הפטורה לעולם. כיון דבאמת חל בה עתה דין שיעור המחייב בחלה, ורק דנפטרה משום מחשבת פטור של שעת לחם... ע"כ שפיר מיקריא שעת חובתה ונפטרת לעולם.³³

וכך יש להסביר את שתי ההלכות הנ"ל ברמב"ם. החיסרון בעיסה שעל מנת לחלק אינו חיסרון בשיעור העיסה שעליו באמת ניתן להתגבר, אלא הוא חיסרון הנובע ממחשבתו על העיסה לכשתאפה ותהיה ללחם, ומחשבה זו פוטרת אותה כבר משעת הלישה. ומסיים הגר"ח שמכוח מחשבה זו בשעת חובתה 'נפטרת לעולם'. ובנד"ד נאמר בדעת הרמב"ם שאף אם תימלך האישה לחבר הבצק יחדיו ולא תחלקנו, נפטרה מכוח מחשבתה העתידית ביחס ללחם. יסוד הסברו של הגר"ח סולובייצ'יק בשיטת הרמב"ם הוא שעיקר הפטור נובע ממחשבת הפטור בשעת גלגול העיסה. אמנם בספר 'חלת לחם'³⁴ חלק על הסבר זה, וטען שבמקרה שלא חילק את העיסה בפועל, לא נפטרה העיסה, אע"פ שחשב לחלקה. ודייק כן מלשון הרמב"ם (הל' ביכורים פ"ז ה"ח) 'שעשו עיסה וחילקה', ומשמע שדווקא אם חילק העיסה נפטרה מחלה. ודבריו אמורים גם ביחס לפסיקת השלחן ערוך' והרמ"א³⁵ שתיארו גם הם חלוקה של העיסה בפועל.

3. הלש סופגין על מנת לעשותה עיסה

אמנם נראה שהשאלה הנ"ל תלויה במחלוקת ראשונים אחרת, הקשורה למשנה בחלה (פ"א מ"ה):

עיסה שתחלתה סופגין וסופה סופגין פטורה מן החלה, תחלתה עיסה וסופה סופגין תחלתה סופגין וסופה עיסה חייבין בחלה...

הדין הראשון במשנה מובן ומוסכם: הלש 'עיסה שתחלתה סופגין וסופה סופגין – פטור מן החלה', משום שמעולם לא היה לפנינו צד של חיוב. לגבי שני הדינים האחרים נחלקו הראשונים:

33. וראה שם בסוף דבריו שהסביר מדוע בעיסה שתחלתה סופגין וסופה עיסה חייבת בחלה לדעת הרמב"ם, שהרי פירש הרמב"ם על המשנה שבתחילה לש על מנת לאפותה בחמה ואח"כ נמלך וכדעת הר"ש לקמן, א"כ מדוע חייב, הרי בשעת חובתה הייתה מחשבת פטור.

34. חלת לחם, פתיחה לס' ה.

35. שו"ע ורמ"א, יו"ד ס' שכו סעי' ד.

לדעת רבנו תם³⁶ כל שלש בלילה עבה, אע"פ שדעתו לעשותה סופגנין ופטורה מחלה – חייב, כיוון שבשעת הגלגול הבלילה הייתה עבה. ואע"פ ש'בתחילתה סופגנין וסופה עיסה' ובשעת הגלגול – לא היה חייב, שם המקרה שונה, כי בסוף הוא אפה את העיסה בתנור, ולכן הוא התחייב. הר"ש³⁷ חלק על ר"ת והסביר שחייב החלה איננו תלוי רק בשאלה אם מגלגל בלילה עבה או בלילה רכה אלא בכוונת המגלגל. במקרה שבכוונתו לאפות העיסה בתנור, אכן מתחייב בשעת הגלגול, אבל במקרה שלש עיסה על מנת לעשותה סופגנין, פטור אפי' גלגל בלילה עבה. לכן נאלץ להסביר שהמשנה עוסקת במקרה שנמלך, כלומר כשלש עיסה על מנת לאפותה ונמלך לעשותה סופגנין וחייב, משום שבשעת הגלגול התחייב מכוח הבלילה העבה ומחשבת החיוב. אמנם לדעה זו, גם במקרה שבתחילת הגלגול רצה לעשות סופגנין ונמלך ועשה עיסה, חייב בחלה, כדין השלישי המופיע במשנה הנ"ל. והקשה הרמב"ן¹² מדוע שתתחייב העיסה, הרי בשעת גלגול העיסה שהיא שעת החובה הייתה פטורה, ולעיל (פרק ג סעיף 1) הובאה המשנה בחלה (פ"ג מ"ג) שבה נאמר בפירוש שאם בשעת חובתה הייתה העיסה בידי הקדש ונפטרה, אף לאחר פדיון תהיה פטורה.

והשיב הרמב"ן: ³⁸ 'התם מחוסר מעשה הכא במיבללא בעלמא, ומעשה שבסוף מוציא מידי מחשבה'. הרמב"ן אכן מגדיר את שעת הגלגול כשעת החובה של העיסה, אבל מוסיף שאם נעשה לאחר מכן מעשה המנוגד למחשבה הראשונית, אותו המעשה מוציא מידי מחשבתו הראשונה, ואכן מתחייבת העיסה שוב בחלה, אע"פ שבתחילה הייתה פטורה מחמת מחשבת הסופגנין. אם כן גם במקרה שלנו, כשלש עיסה ורצה לחלקה, אע"פ שמחשבת הפטור פטרה את העיסה מחלה, אבל לאחר מכן מעשיו הוכיחו שלא חילק הבצק, המעשה שבסוף הוציא מידי מחשבת הפטור, והתחייבה שוב העיסה בחלה.³⁹ ולדעת ר"ת נראה שהולכים תמיד אחר שעת חיוב העיסה, ואף בלש על מנת לחלק יהיה פטור כשנמלך. ה'שלחן ערוך'⁴⁰ פסק כדעת הר"ש.⁴¹

4. דעות האחרונים

כפי שראינו, השאלה הנ"ל תלויה במחלוקת ראשונים, וכמו"כ נחלקו גם האחרונים. דעת

36. דעתו הובאה בראשונים, ומהם: תוספות, ברכות לז ע"ב; רא"ש, פסחים פ"ב סי' טז; ר"ן, פסחים יא ע"א ועוד.

37. ר"ש, חלה פ"א מ"ה.

38. וכעין זה כתבו הרא"ש, הל' חלה, סוף פ"ב; ר"ן, פסחים לו ע"ב.

39. אמנם יש לחלק בין סברת הרמב"ן למקרה שלנו, שהרמב"ן עסק במקרה שבו חשב בשעת הלישה לעשות סופגנין ובפועל עשה עיסה, ובכך עשה מעשה הפוך ממחשבתו, ואילו במקרה שלנו בתחילה חשב לחלק העיסה ולבסוף נמנע ולא חילק את העיסה. ומכל מקום אף שהשוואה איננה מוחלטת, נראה שמחלוקת בסופגנין שעשאה עיסה שייכת גם בנחתום הנמלך.

40. שו"ע, יו"ד סי' שכט סעי' ג.

41. בב"י, יו"ד סי' כו, הסביר שנקט כך כיוון שהרמב"ם והרא"ש מסכימים לדעת הר"ש וכן פשט המנהג. אמנם בב"י, או"ח ס' קסח, הביא מדברי הרא"ש, פסחים פ"ב סי' טז, שמהר"ם היה נוהג כשלשו בביתו עיסה על מנת לטגנה, לקחת עיסה קטנה ולאפותה, וכך מתחייב בחלה לכו"ע. וכתב על זה הב"י: 'וכן ראוי לנהוג'.

ה'הון עשיר', מהר"ם שי"ק והגר"ח סולובייצ'יק לדעת הרמב"ם, שכיוון שנפטרה העיסה בשעת הגלגול, שוב אין היא יכולה להתחייב בחלה, ולכן פטורה אף בנמלך. אמנם יש מהאחרונים שחייבו בהפרשה נוספת לאחר שנמלך. כך כתבו בספר 'חלת לחם'⁴² ובספר ראשית העומר,⁴³ וזה האחרון הוכיח דבריו מהעיקרון המובא לעיל בדברי הרמב"ן. וכן כתב להלכה בשו"ת 'מנחת שלמה'⁴⁴ והסביר שחוזר ומתחייב, כיוון שהפטור היה רק מחמת מחשבה גרידא.

5. מסקנה

כפי שראינו למעלה, לרוב הדעות יש חיוב לחזור ולהפריש חלה בברכה. כך מוכח מהר"ש וסיעתו הסוברים שלא הולכים בזה אחר שעת הגלגול אלא אחר התוצאה הסופית של העיסה, והוא הדין במקרה שלנו, ובדעת הרמב"ם מצינו מחלוקת בזה. אמנם למחלוקת הראשונים לסוגיית 'עיסה שעשאה סופגנין' ישנה השלכה גם להלכות ברכות. לדעת ר"ת על 'עיסה שעשאה סופגנין' יש לברך המוציא על שם תחילתה,⁴⁵ ולדעת ר"ש יש לברך מזונות, מפני שהולכים אחר שעת הטיגון והבישול. ה'שלחן ערוך' (או"ח סי' קסח סעי' יג) הביא את הר"ש 'בסתם' ואת ר"ת בתור 'יש אומרים' וסיים: 'וירא שמים יצא ידי שניהם ולא יאכל אלא ע"י שיברך על לחם אחר תחילה'. ומכאן רואים שלעניין הברכה חשש ה'שלחן ערוך' אף לדעת ר"ת. לאור הנ"ל נראה שיש לחוש גם בנד"ד לדעת ר"ת בעניין הברכה על ההפרשה החוזרת. לכן במקרה שלשה עיסה והיה בדעתה לחלק הבצק ולאחר מכן נמלכה – יש להפריש חלה ללא ברכה ולחשוש לדעות הפוטרות מהפרשה, שספק ברכות להקל.

42. חלת לחם, פתיחה לס' ה, הובא לעיל בסוף סעיף ג, 2 בדעת הרמב"ם.

43. ראשית העומר, סי' שכו ס"ק י.

44. מנחת שלמה, ח"א סי' סח.

45. אמנם יש להעיר שלדעת רבנו תם יש לברך המוציא רק אם בסופו של דבר לאחר הטיגון ישנו תואר לחם על האוכל, וכך מפורש ברבנו יונה, ברכות כז ע"א, וכ"כ הרמ"א, או"ח סי' קסח סעי' יג, בדעת ר"ת.